

G. M. Visconti 1699. évi felmérése az udvarhelyi várról (Sebestyén György nyomán)

pítést megelőzően a földfelszínig visszabontották őket. Azonban a leltárak, Orbán Balázs leírása, valamint a XIX. század második felében készült fényképek révén viszonylag plasztikus képet alkothatunk róluk. Részletes elemzésükre ehelyütt nincsen terünk, hiszen a tanulmány elsősorban a vár erődítési elemeit volt hivatott bemutatni.

A Kornisok halálával, a XVII. század második harmadától az udvarhelyi vár gyakran cserélt gazdát, Kékedy Zsigmond, majd a Kemény, Bornemissza családok, Szentpáli János, illetve a fejedelem tulajdonában találjuk. Erdély Habsburg kézre kerülésével szerepe újra felértékelődött, így volt ez pl. 1690-ben, Thököly csapatainak udvarhelyi átvonulásakor. A század végén több forrás utal a várban teljesítendő szolgálatokra, illetve a szükséges építkezésekre. 1697-ben a székelység „az vár építésére való erőltetése miatt” emelt panaszt a Guberniumnál. Egy 1699. szeptember 1-jén kelt irat az udvarhelyi várban szükséges javításokat sorolja fel, eszerint pl. a hidat teljesen ki kell javítani. Az ágyútornyos, olaszbástyás, vizesárokkal övezett várat G. M. Visconti olasz hadmérnök 1699. évi felmérése még használatának idején ábrázolja.

Az udvarhelyi várnak utoljára a Rákóczi szabadságharc idején volt katonai funkciója, ez alatt hol labanc, hol kuruc kézen volt, míg 1706-ban Pekry Lőrinc le nem romboltatta. Azóta a neve: Csonkavár...

Sófalvi András

Székelyudvarhelyi polgárok 1722-ben

Nemrég a Marosvásárhelyen tevékenykedő nyugalmazott levéltáros-történész, Pál-Antal Sándor XVIII. század eleji székelyföldi összeírások kiadására vállalkozott. Az elindított sorozat második kötete, mely az Udvarhelyszék 1700–1722 között¹ címet viseli, tartalmazza Udvarhelyszék adófizetőinek 1722-ben készült összeírását.

A Székelyudvarhely mezővárosra vonatkozó adatok egy részét összesítve, a következőket kaptuk:

A székelyudvarhelyi adófizető lakosság rendekbe sorolása:	Családfők száma
Armalisták (Armalistae)	16
Római katolikus egyház kivételezettjei (Exempti ecclesii romano catholicorum)	6
Református egyház kivételezettjei (Exempti ecclesii reformatorum)	6
Szabadosok (Libertini)	62
Szabadosok özvegyei (Viduae libertinorum)	15
Kiváltságos polgárok (Cives privilegiati)	13
Kiváltságos polgárok özvegyei (Viduae privilegiatorum)	2
Kiváltságosokhoz tartozó zsellérek (Inquilini ad privilegiatos partinentes)	4
Kóborló (Vagi)	1
Udvari szolgák rendje (Ordinis satellitii)	12
Özvegyeik (Viduae ordinis satellitorum)	1
Zsellérek (Inquilini)	5

Az összeírók feljegyezték a kézműiparosokat is, az adó kiszámításához gyűjtve adatokat.

A fazakas céh alapítói 1572-ben mind Fazakas családnevet viseltek. 1720-ban három gombkötőmester dolgozott a városban, mindhármuk neve Gombkötő volt. Más mesterségek, melyek családnevekként is felbukkantak az összeírásban, a következők voltak: Borbély (3), Csiszár (2), Darabont, Fazakas (2), Halász, Kovács (8), Köteles, Lakatos, Sendelyes, Szabó (5), Szakács, Szapanos, Szócs, Takács, Varga. A városbíró (judex) Csiszár Márton csizmadiamester volt.

Kézműves mesterségek		
Magyar megnevezés	Latin	Összeírt családok száma
tímár, varga	cerdo	28
csizmadia	coturnarius	28
szűcs	pellio	11
fazakas	figulus	5
szabó	sartor	4
kovács	faber ferrarius	4
kötélverő	restio	3
gombkötő	nodarius	3
kardcsiszár	machaeropus	2
kardhüvelygyártó	vaginarius	2
üstgyártó	ahenarius	1

A szűcscéh behívótáblája

A mészárosceh címere

A vargaceh behívótáblája

Kézműves mesterségek		
Magyar megnevezés	Latin	Összeírt családok száma
kereskedő	mercator	1
mészáros	laneo	1
borbély	tonsor	1
sebész	chirurgus	1
takács	textor	1
Összesen mester:		92
Figyelembe véve, hogy mindenik mester inast és legényt is tarthatott, hogy a családtagok is dolgoztak a műhelyben, vagy a vásározásban segítettek, a kézművesiparban foglalkoztatottak számított legkisebb összlétszáma:		350–400

Az összeírás évében az iparosok 79%-a céhszervezethez tartozott. A fazakasok 1572-ben, a szűcsök 1579-ben, a tímárok és vargák 1585-ben alapítottak céhet, a csizmadiák a szabókkal szakmai alapon szervezett vegyes céhet 1606-ban alapítottak, a mészárosok pedig 1630-ban. Érdekes megjegyezni, hogy 1722-ben Balás Ferenc a várbirtok kertésze volt.

Az udvarhelyi adófizető családfők nem mezőgazdasági jellegű jövedelmei a következő felbontásban jellemezhetők:

A. kereskedelemről származó jövedelem = 470 forint

B. bor- és sörkocsmároltatásból = 102 forint

C. kézműiparból származó jövedelem = 2925 forint

Udvarhelyszék kézműipari tevékenységből származó teljes bevétele 3271 magyar forint volt, melyből 2925 volt a székelyudvarhelyi kézművesek bevétele, akik a szék iparüzésből származó bevételeinek 89,42%-át termelték.

Visszont az alábbi táblázat adatai azt bizonyítják, hogy a kézművesek nem hagytak fel a mezőgazdasági termeléssel sem. A családok többsége rendelkezett földdel a város határában, volt tehene, ökre, lova és kisállatai:

Adófizető családok telkei és mezőgazdasági eszközei	
Megművelt földterület	532 cubulus ²
Ökör	104
Tehén	113
Ló	75
Egész telek	37
½ telek	35
1/3 telek	1
¼ telek	5
Telkek száma összesen	84

Zepczaner Jenő

1. Székely székek a 18. században. II. Udvarhelyszék 1700–1722 között. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Pál-Antal Sándor. Marosvásárhely, 2009. 260–484.

2. Cubulus (kőből): szemes termény mérésére szolgáló régi mértékegység. Egy erdélyi kőből = 2 véka = 64 pint. Egyköblös föld = földterület, melybe egy kőből vetőmagot lehet vetni.